

Written for
Avian Welfare Coalition Shelter Manual, Feb. 2004

PARROTS IN TEMPORARY SHELTERS THE GROUNDWORK FOR EMPOWERMENT AND TRUST

Susan G. Friedman, Ph. D.
Department of Psychology
Utah State University, Logan, UT

käännös: Jarmo Tuutti

Papukaijat väliaikaisissa suojissa - Perusta valtuuttamiselle ja luottamukselle

Valitettava väliaikaisissa suojissa olevien papukaijoiden määrän lisääntyminen antaa niissä työskenteleville ihmisille uniikin haasteen. Tämän tekee erityisen haastavaksi suhteellinen tietämättömyytemme papukaijoiden yleisestä luonteesta. Odottamustemme pohjaaminen laajaan kokemukseemme koirista ja kissoista johtaa usein tungettelevaan tai voimaan pohjautuvaan tyyliin vuorovaikutuksissamme niiden kanssa, joka estää papukaijoiden sopeutumisen ja estää niitä tuntemasta olonsa mukavaksi ihmisten lähettyvillä.

Papukaijat ovat usein erittäin varovaisia uusien ihmisten, paikkojen ja esineiden lähettyvillä sekä niiden hoitajat odottavat usein liikaa vuorovaikutusta liian aikaisin. Saadakseen jotain kontrollia tilanteesta papukaijat usein kehittävät nopeasti erilaisia käyttäytymisongelmia, kuten hyökkäilyä, puremista ja huutamista. Vaikka nämä ongelmat voidaan ratkaista ajan kanssa, lyhyt aika väliaikaisessa suojassa vaatii realistista käyttäytymistavoitteiden priorisointia sekä henkilöstön että papukaijoiden näkökulmasta, sekä lisäksi perustietämyksen siitä, miten nämä tavoitteet voidaan saavuttaa.

Pähkinänkuoressa suositukseni on, että suojien henkilöstö vähentää papukaijoiden stressiä mahdollisimman paljon, kun linnut ovat niillä hoidossa. Tämä lähestymistapa luo pohjan valtuuttamiselle ja luottamukselle, jonka kehittämistä pysyvämpi koti perheessä voi toivottavasti jatkaa.

Erittäin älykkäitä: Mitä se tarkoittaa?

Sanotaan, että muutos on yksi asia elämässämme, johon voimme luottaa, ja sama koskee myös pitkäikäisiä papukaijojamme. Oppiminen on biologinen mekanismi, jonka kautta eläimet selviävät jatkuvasti muuttuvissa ympäristöissä. Kun sanomme papukaijoiden olevan erittäin älykkäitä, tarkoitamme, että ne ovat joustavia oppijoita, eli ne muuttavat helposti toimintaansa pohjautuen kokemukseen. Voit luottaa siihen, että papukaijat oppivat jotain jokaisesta kohtaamisestaan ihmisen kanssa. Tämä on hyvä uutinen, sillä pitkälti sinä itse kontrolloit papukaijan kokemuksia sen kohdatessaan sinut. *Käyttäytymisanalyysin perustietojen avulla voit järjestää kokemukset niin, että jokaisen papukaijan luottamustilii saa positiivisen talletuksen vuorovaikutuksesta ihmisten kanssa.*

Mahdollisuudet ja luottamus: Käyttäytymyksellisen hyvinvoinnin välttämättömät rakennuspalikat

"Valtuutettu" eläin on eläin, joka pystyy vaikuttamaan omaan ympäristöönsä. Tutkimus on

osoittanut, että eläimet, jotka altistetaan luontaantyötävälle tapahtumille ilman mahdollisuutta paeta luopuvat ajan kanssa yrittämästä. Myöhemmin, kun pakeneminen on selkeästi mahdollista, ne eivät pyri auttamaan itseään, vaan tämän sijaan pysyvät avuttomina luontaantyötävässä tilanteessa. Mahdollisuus toimia itse päätettyihin tavoitteisiin vaikutusta omaavalla tavalla vaikuttaa olevan kriittinen rakennuspalikka käyttäytymyksellisessä hyvinvoinnissa. Mahdollisuuksien antaminen mahdollisimman usein suojissa eläville papukaijoille, kuten minne mennä tai missä olla, on tärkeä askel niiden valtuuttamisessa. *Valtuuta, älä lannista.*

Luottamus on käyttäytymishistorian ihmisten kanssa saatujen positiivisten kokemusten tulos. Positiivisen historian rakentaminen lähtee papukaijan ympäristön rakentamisesta niin, että toivottu toiminta on helppoa ja johtavaa linnun kannalta toivottavaan lopputulokseen. Kun pyydät papukaijaa tekemään jotain, pidä huoli, että se on tekemisen arvoista sille. *Mahdollista, älä pakota.*

Terävät lukijat huomaavat, että valtuuttaminen ja luottamus ovat vastakohtia vanhanaikaisille dominanssistrategioille, joissa hoitajat pyrkivät tekemään itsestään "alpha-lintuja", näyttämään niille, kuka on "pomo" sekä pitämään lintu "niskalenkissä". Tämän sijaan valtuuta papukaija tekemään valintoja ja tarjoa luottamusta rakentavia kokemuksia vahvistamalla oikeita valintoja. *Muunna "on pakko" tilanteet "haluan" mahdollisuuksiksi tarjoamalla selkeän syyn, millä tavalla ihmisen pyynnön toteuttaminen hyödyttää lintua.*

Käyttäytymisen ymmärtäminen

Vaikka suurin osa papukaijoista tulevatkin lemmikkitaustalla, on kohtuullista olettaa, että niillä on vaikeuksia mukautua suojan vieraiseen ympäristöön ja henkilöstöön. Huolimatta niiden aikaisemmasta elämästä ihmisten kanssa, onnistuneesti tai epäonnistuneesti, on paras silti pitää papukaijaa mielessään villieläimenä työskennellessään sen kanssa. Tämä toivottavasti luo rauhallisen ja anteeksiantavan työskentelytavan. *Anna aina papukaijan määrätä vuorovaikutuksen tahti.*

Vankeudessa elävillä papukaijoilla on itse asiassa erittäin lyhyt lista "huonoa käytöstä" (ihmisen näkökulmasta), mutta se, mitä esiintyy, on ihmisen kannalta erittäin vaikeaa. Luonnollisen tarpeen jyrsiä nokalla ja tavan tehdä niin umpimähkään lisäksi ne jakautuvat kutakuinkin kahteen ryhmään: 1) Toiminta pakenemisen edistämiseksi, kuten pureminen sekä haluttomuus poistua häkissä, sekä 2) Toiminta saadaksesi sinut tulemaan paikalle, kuten huutaminen tai sinuun liimautuminen. On tärkeää ymmärtää, että toimita ei ole satunnaista tai ilman syytä. *Papukaijat oppivat puremaan, huutamaan sekä olemaan tottelematta pyyntöjä, koska se auttaa niitä pakenemaan, välttämään jotain epämiellyttävää tai saavuttamaan jotain arvokasta.*

Käyttäytyminen ei tapahdu tyhjiössä. Edeltävät vihjeet ja tilanteet luovat tilanteen (laukaisijan) toiminnan tapahtumiselle, sekä lopputulokset (seuraukset) tarjoavat palautetta siitä, kannattaako toimintaa toistaa, muokata tai vähentää tulevaisuudessa. Nämä ovat oppimisen ja käyttäytymisen rakennuspalikat - käyttäytymisen aakkoset: edeltäjä (antecedent, A), toiminta (behavior, B) sekä seuraus (consequence, C). Edeltäjien ja seurausten tunnistaminen saavuttaa kolme tärkeää tavoitetta. Pystymme paremmin 1) ymmärtämään tietyn toiminnan merkitystä tietylle papukaijalle, 2) ennustamaan tulevaa käyttäytymistä, sekä 3) päättämään miten muuttaa ympäristöä käyttäytymisen muokkaamiseksi.

Tässä esimerkki edeltäjän, toiminnan ja seurauksen suhteesta ihmisen ja papukaijan vuorovaikutuksessa: ruokakippojen vaihtaminen:

A: Hoitaja avaa häkin oven poistaakseen ruokakipon

B: Papukaija puree kättä

C: Hoitaja jättää kulhon ja peräännytty häkin luota

Ennuste: Papukaija puree useammin tulevaisuudessa saadakseen hoitajan pois häkin luota

Dominanssiin pohjautuva ratkaisu on yrittää olla huomioimatta puremaa. Tämä karkea menetelmä opettaa monille papukaijoille, ettei niillä ole vaikutusta ympäristöönsä (niiden kommunikoinnista ei välitetä), sinuun ei voi luottaa, sekä niiden on hyökättävä kovempaa saadakseen sinut peräännyttämään. *Papukaijojen kohdalla voimankäyttö ja pakottaminen on tyyppillisesti häviö-häviö-tilanne.*

Huomiottaajättämisen tai pakottamisen sijaan toimintaa muuttaaksemme pystymme muuttamaan edeltäjät, jotka edeltävät toimintaa, sekä seuraukset, jotka vahvistavat toimintaa. Edeltäjät voivat olla esimerkiksi ruoka- ja vesikippojen laittaminen häkin ulkopuolelle, jotta lintuja ei turhaan stressattaisi laittamalla käsiä niiden häkkiin. Seurauksen muuttaminen voi tarkoittaa muutaman herkkupalan (kuten maissinpalat tai hieman hirssiä) laittamista ensimmäiseen kulhoon, jolloin ruokkimisaika yhdistyy herkkujen saamiseen, joita ei saa jatkuvasti. Kun lintu nauttii toisen kulhon herkuista, voit vaihtaa muut. *Vältä luomasta tilannetta, joka johtaa papukaijan esittämään stressaantuneeseen tai ei-toivottuun toimintaan. Vahvista toivottavaa toimintaa joka tilanteessa.*

Paremmen käyttäytymisen rakentamisen perusteet

- Jokaisen papukaijan tekemän asian taustalla on *syy*
- Tutki, mitä tapahtuu juuri toiminnan jälkeen löytääksesi syyn, eli *seurauksen*
- Papukaijat ylläpitävät toimintaa, joka johtaa toivottuihin seurauksiin, eli *vahvisteisiin*
- Ongelmallista on, että jokainen papukaija on *yksilö* ja päättää itse, mitkä seuraukset ovat positiivisia vahvisteita
- Oppiaksesi, mitkä ovat positiivisia vahvisteita, *tarkkaile* huolella sen suosikkiaktiviteettejä, -ihmisiä sekä -herkkuja
- Suurin osa ongelmakäyttäytymisestä syntyy tarkoituksettomasta vahvistamisesta; saat mitä vahvistat, joten *saa ne kiinni olemasta hyviä* kehujen, herkkujen ja suosikkiaktiviteettien avulla, mahdollisimman usein.
- Toiminnan laukaisevat *edeltäjät*, vihjeet ja olosuhteet
- *Edeltäjien järjestäminen ajatuksen kanssa* antaa mahdollisuuden yhteistyölle sekä vähentää tarvetta pakottamiselle ja voimankäytölle.

Voimanköytän korvaaminen mahdollistamisella: Opetusvinkkejä

Kädelle astuminen:

- Opettaaksesi linnun astumaan kädelle palkitse pieniä askeleita kättäsi kohti sen sijaan, että pidät vahvistetta paikoillaan, kunnes saat suoraan lopullisen toiminnan
- Papukaijat yleensä astuvat mielellään ylös, ei alas: aseta kätesi onnistumista varten
- Lintu, joka haluaa astua kädellesi, nostaa jalkaansa merkiksi tämän odottamisesta
- Monille linnuille arvokkain vahviste kädelle astumisesta on välitön pääsy pois. Toista tätä monta kertaa päivässä, jos mahdollista

Rauhallinen orrella istuminen:

- Opettaaksesi linnun istumaan orrellaan rauhallisena lähestyessäsi sen häkkiä, lähesty häkkiä vain niin lähelle, että sen käyttäytyminen on rauhallista. Astu askel lähemmäs vasta sen jälkeen, kun edelliset askeleet saavat aikaan linnun rauhallisen käyttäytymisen

- Monille linnuille paras vahviste rauhallisena pysymiselle on sinun ottamasi askel pois päin häkistä. Pelokkaan ja aggressiivisen käyttäytymisen kohdalla seiso paikoillaan lähestymättä tai perääntymättä. Kun lintu on rauhallinen, peräänny. Tämän jälkeen ota jälleen askel eteenpäin
- Yhdistä perääntyminen kehuun tehdäksesi kehumisesta vahvisteeseen
- Jätä suosikkiherkkupala (jotain, jota ei ole saatavilla ruokavaliassa) joka kerta, kun kuljet häkin ohi- Tämä tekee *sinusta* vahvisteeseen yhdistämisen ansiosta.